

УДК 656.073.51(476-25)“1922/1928”

МІНСКАЯ МЫТНЯ Ў БАРАЦЬБЕ З КАНТРАБАНДАЙ (1922–1928)

В. А. АСТРОГА

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь

На аснове крыніц Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь і спецыяльнай літаратуры 1920-х гг. аналізуецца амаль недаследаваная старонка ў айчыннай гістарыяграфіі мытнай службы Беларусі – месца і роля Мінскай мытні ў барацьбе з кантрабандай у перыяд з 1922 па 1928 г. Вызначаны асаблівасці і этапы барацьбы з кантрабандай, апісана арганізацыйная структура мытні, якая выкарыстоўвалася для гэтай мэты, ахарактарызаваана дзейнасць спецыяльнага “лятучага атрада”, пазначаны найбольш тыповыя на той час спосабы і месцы захоўвання кантрабандных тавараў, пададзены найбольш яркія прыклады антыкантрабанднай дзейнасці мінскіх мытнікаў. Робіцца выснова аб важнай ролі Мінскай мытні ў барацьбе з кантрабандай ў 1920-х гг.

Ключавыя словы: мытная служба, Мінская мытня, мытнікі, “лятучы атрад”, граніца, кантрабанда, кантрабандысты, барацьба з кантрабандай, канфіскаваныя тавары.

Образец цитирования:

Астрога, В. А. Мінская мытня ў барацьбе з кантрабандай (1922–1928) / В. А. Астрога // Граница и пограничье. – 2022. – № 2. – С. 31–39.

For citation:

Astroha, V. A. The Minsk Customs in the fight against smuggling (1922–1928) / V. A. Astroha // Border and Frontier. – 2022. – No. 1. – P. 31–39. – Belarusian.

Автор:

Астрога Віктар Аляксандравіч – доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры мытнай справы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Author:

Astroha Viktor A. – doctor of science (history), full professor; head of the department of customs affairs of the Belarusian State University;
e-mail: ostroga.v@mail.ru

МИНСКАЯ ТАМОЖНЯ В БОРЬБЕ С КОНТРАБАНДОЙ (1922–1928)

В. А. ОСТРОГА

*Белорусский государственный университет,
пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Беларусь*

На основе источников Национального архива Республики Беларусь и специальной литературы 1920-х гг. анализируется почти неисследованная страница в отечественной историографии таможенной службы Беларуси – место и роль Минской таможни в борьбе с контрабандой в период с 1922 по 1928 г. Определены особенности и этапы борьбы с контрабандой, описана организационная структура таможни, использовавшаяся для борьбы с контрабандой, охарактеризована деятельность специального «летучего отряда», указаны наиболее типичные на то время способы и места хранения контрабандных товаров, представлены наиболее яркие примеры антиконтрабандной деятельности минских таможенников. Делается вывод о важной роли Минской таможни в борьбе с контрабандой в 1920-х гг.

Ключевые слова: таможенная служба, Минская таможня, таможенники, «летучий отряд», граница, контрабанда, контрабандисты, борьба с контрабандой, конфискованные товары.

MINSK CUSTOMS IN THE FIGHT AGAINST SMUGGLING (1922–1928)

V. A. ASTROHA

*Belarusian State University,
Nezalezhnosti Ave., 4, 220030, Minsk, Belarus*

Based on the sources of the National Archives of the Republic of Belarus and special literature of the 1920s, an almost unexplored page in the domestic historiography of the Customs Service of Belarus is analyzed – the place and role of the Minsk Customs in the fight against smuggling in the period from 1922 to 1928. The features and stages of the fight against smuggling are determined, the organizational structure of the customs used to combat smuggling is described, the activities of a specialized “flying squad” are characterized, the most typical methods and places of storage of contraband goods at that time are indicated, the most striking examples of anti-smuggling activities of Minsk customs officers are presented. The conclusion about the important role of the Minsk customs in the fight against smuggling in the 1920s is made.

Keywords: customs service, Minsk customs, customs officers, “flying squad”, border, smuggling, smugglers, anti-smuggling, confiscated goods.

Уводзіны

Рыжскі мірны дагавор 1921 г. спыніў доўгі ланцуг войнаў, якія прынеслі вялікія нягоды беларускаму народу і разбурэнні для эканомікі края. Але пераход да мірнага жыцця быў няпросты. Для ўладаў савецкай Беларусі вялікім выклікам стала шырокамаштабная аграбандна-кантрабанда. Яна з’явілася адлюстраваннем

велізарнага дэфіцыту тавараў і разнастайных, найперш эканамічных, праблем, якія існавалі ў маладой рэспубліцы. Адным з эфектыўных інструментаў супрацьдзеяння гэтай небяспечнай сацыяльна-эканамічнай з’яве былі мытныя ўстановы.

Сярод мытняў БССР, з пункта гледжання эфектыўнасці барацьбы з нелегальным увозам тавараў, выдзялялася Мінская мытня. Да 1939 г. Менск знаходзіўся ў 34 верстах (36,5 км) ад дзяржаўнай мяжы СССР. Па ўспамінах сучаснікаў, у 1920-я гг. горад быў проста наводнены нелегальна ўвезенымі таварамі, якія затым далей развозіліся ўглыб краіны. Таму мытня вымушана была кантраляваць усе дарогі і чыгуначныя станцыі, якія вялі ў горад. За кароткі міжваенны перыяд Мінская мытня ўнесла сур'ёзны ўклад у барацьбу з кантрабандай, якая прыняла вялікія маштабы, асабліва напачатку 1920-х гг.

Нягледзячы на дастаткова прывабную для даследчыка і чытача тэму барацьбы беларускіх мытнікаў з кантрабандай у міжваенны час, у айчыннай гістарыяграфіі маецца зусім няшмат публікацый па гэтай праблеме. Сярод аўтараў найбольш цікавых работ – В. Ю. Саяпін [1], В. М. Жук [2], К. М. Нашчынец [3]. Аднак непасрэдна аб дзейнасці Мінскай мытні таго часу фактычна ніхто не пісаў. Выключэннем з'яўляецца толькі праца В. А. Астрогі і С. В. Иванова “Гісторыя Мінскай рэгіянальнай мытні” (2022), у якой дадзены кароткі нарыс змагання з кантрабандай сталічных мытнікаў у 1920-х гг. [4].

Таму *мэта* дадзенага даследавання – раскрыць малавядомую і недаследаваную старонку мытнай службы Беларусі, у прыватнасці, барацьбы Мінскай мытні з кантрабандай у

1920-х гг. Дзеля яе рэалізацыі былі вызначаны наступныя *задачы*: вылучыць арганізацыйную структуру мытні, якая выкарыстоўвалася для змагання з кантрабандай; ахарактарызаваць дзейнасць спецыялізаванага “лятучага атрада” мытні; вылучыць этапы барацьбы з кантрабандай; прааналізаваць найбольш яркія прыклады і вынікі антыкантрабанднай дзейнасці мінскіх мытнікаў.

Рашэнню пастаўленых задач садзейнічала выкарыстанне шырокага кола крыніц фонда 129-га Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь (загады і цыркуляры Народнага камісарыята знешняга гандлю (далей – НКЗГ) РСФСР, упраўлення Заходняй мытнай акругі, справаздачы мытняў і інш.

У час работы над артыкулам аўтар прытрымліваўся *прынцыпаў* гістарызма, які мае на ўвазе аналіз пастаўленай праблемы ў кантэксце тэндэнцый палітычнага і сацыяльна-эканамічнага развіцця БССР у 1920-я гг., і сістэмнасці, што азначае разгляд антыкантрабанднай дзейнасці мінскіх мытнікаў ў кантэксце барацьбы з кантрабандай у рамках усёй мытнай сістэмы БССР і СССР. Адначасова выкарыстоўваліся спецыяльныя *гістарычныя метады* даследавання (гісторыка-сістэмны, гісторыка-параўнальны), якія дазволілі выявіць месца і спецыфіку ўдзелу менавіта Мінскай мытні ў барацьбе з нелегальным трансгранічным абаротам тавараў.

■ Асноўная частка

Дзейнасць мытні ў сталічным Мінску была адноўлена 11 студзеня 1922 г. загадам НКЗГ РСФСР. Яна ўвайшла ў склад утворанай на тэрыторыі Беларускай ССР Заходняй мытнай акругі і была ў ёй найбуйнейшай з колькасцю 59 чалавек. Напачатку свайго існавання Мінская мытня структурна складалася з наступных аддзелаў: адміністрацыйна-гаспадарчага, нагляднага, пакгаўзнага (складскога), бухгалтэрыі, касы і судова-канфіскацыйнай часткі. Апошняя непасрэдна займалася арганізацыйнай барацьбой з кантрабандай. Адзначым, што Мінская мытня была адзінай у БССР, якой дазвалялася праводзіць таргі канфіскаванымі таварамі. Таму сюды сцякаліся затрыманыя тавары з усіх мытных устаноў рэспублікі, якія

потым размяшчаліся ў спецыяльных складах-пакгаўзах (мал. 1).

У лістападзе 1924 г. на базе Заходняй мытнай акругі планавалася стварэнне Беларускага раённага інспектарскага ўпраўлення і 5 раённых мытняў. Аднак па прычыне невялікай тэрыторыі тагачаснай БССР дадзены праект палічылі немэтазгодным. У сувязі з гэтым было вырашана захаваць ранейшую арганізацыйную структуру, а Мінскую мытню перайменаваць у Мінскую раённую мытню 1-га разраду з колькасцю 72 чалавекі. Цяпер у яе складзе былі: адміністрацыя, канцылярыя, судова-канфіскацыйная частка, пакгаўзны аддзел, наглядная частка, бухгалтэрыя з картатэчнай часткай і паштовае аддзяленне [5,

арк. 170]. З 1925 г. у якасці меры ўзмацнення ў Мінскай, як і ў шэрагу іншых мытняў, прадугледжваўся ў штаце адзін павадыр службовага сабакі.

Мал. 1. Абвестка Мінскай мытні аб продажы канфіскаваных тавараў. 1920-я гг.
Крыніца: Острога В. А., Иванов С. В. История Минской региональной таможни. Минск : РИВШ, 2022. С. 42

Fig. 1. The announcement of the Minsk customs on the sale of confiscated goods. 1920s.

Source: Ostroga V. A., Ivanov S. V. Istoriya Minskoj regional'noj tamozhni [History of the Minsk Regional Customs]. Minsk : NIHE, 2022. P. 42

Аднак, у 1925 г. паводле цыркуляра Дзяржаўнага мытнага ўпраўлення (ДМУ) НКЗГ СССР функцыя барацьбы з кантрабандай перадавалася пагранічным органам. У выніку колькасць супрацоўнікаў у мытнях БССР была скарачана. Так, 19 лістапада 1925 г. у мытнях БССР былі ліквідаваны 24 пасады агентаў па барацьбе з кантрабандай [6, арк. 6]. Мытным установам была пакінута толькі судова-канфіскацыйная частка, справаводства па спагнанні штрафаў, уліку кантрабанды і распрацоўка агульных мерапрыемстваў па барацьбе з кантрабандай.

Напрыканцы 1920-х гг. на далейшае развіццё мытнай справы стала ўплываць узростае знешняя закрытасць СССР, змяншэнне аб'ёмаў гандлю з замежнымі краінамі і скарачэнне міжнароднага пасажырскага руху. Працягвала адбывацца і скарачэнне функцый мытнай службы. Гэта прывяло да змяншэння колькасці мытных устаноў. Так, на 1 жніўня 1927 г. колькасць супрацоўнікаў Мінскай мытні скарацілася з 24 да 15 чалавек. У гэты час у яе склад уваходзілі: кіраўнік мытні, даглядны

апарат, адміністрацыйна-гаспадарчы аддзел, судова-канфіскацыйны аддзел (загадчык і 3 справаводы); пакзаўны аддзел, бухгалтэрыя [4, с. 42].

Адзначым, што 1927 г. быў лёсавызначальным для мытні. Пасля складання сваіх паўнамоцтваў у барацьбе з кантрабандай у 1925 г. яна фактычна існавала дзякуючы складу канфіскаваных тавараў. Увесь 1927 г. для Мінскай мытні можна ахарактарызаваць як год, на працягу якога вырашалася пытанне аб мэтазгоднасці яе існавання. Вядома, што 20 верасня 1927 г. на тэхнічнай нарадзе Беларускага аддзялення ДМУ было вырашана скасаваць Мінскую мытню. Паралельна з гэтым планавалася скарачаць штаты мытні аж да пакідання ў Мінску невялікага апарата. Такі штат могаць рады толькі вядзенню канфіскацыйнага справаводства і рэалізацыі кантрабандных тавараў, якія дастаўляліся ў мытню з усёй рэспублікі.

Аднак неўзабаве была прынята пастанова Наркамата Рабоча-сялянскай інспекцыі СССР аб поўнай ліквідацыі Мінскай мытні да 1 красавіка 1928 г. У Мінску планавалі аспрэчыць дадзенае рашэнне саюзнага цэнтра. Беларускае аддзяленне ДМУ лічыла скасаванне гэтай мытні немэтазгодным. 20 верасня і 10 лістапада 1927 г. была нават праведзена спецыяльная міжведамасная нарада пры беларускім аддзяленні ДМУ НКЗГ СССР. Аднак 1 сакавіка 1928 г. Мінская мытня ўсё ж была закрыта.

Калі гаварыць пра непасрэдную працу мінскіх мытнікаў па супрацьдзеянні нелегальнаму абароту тавараў, то трэба адзначыць, што яны ў 1920-я гг. прылажылі велізарныя намаганні па змяншэнні кантрабанднай хвалі і прадэманстравалі выдатныя вынікі. У гэты крызісны перыяд цэнтральны савецкі ўрад, спрабуючы пераламаць сітуацыю з нелегальным увозам тавараў, прадпрымаў розныя палітычныя, адміністрацыйна-прававыя і эканамічныя меры. Кантрабандысты са свайго боку выкарыстоўвалі самыя розныя спосабы ўтойвання падобных тавараў (мал. 2).

Так, у 1922 г. у Мінскай мытні слухалася справа аб затрыманні тавараў грамадзяніна Ходаса, па якой пастанавілі, што “тавар і калёсы з падвойным дном, прыстасаваным для перавозак кантрабанды, канфіскаваць і накладсці штраф у памеры 220 тыс. руб., каня жа вярнуць уладальніку па выплаце штрафу” [7].

Мал. 2. Кантрабандысты-спіртаносы 1920-х гг.
Крыніца: Кантрабанда и борьба с ней :
по материалам Глав. тамож. упр. / под общ. ред.
А. Потяева. М. : РИО НКВТ, 1925. С. 163

Fig. 2. Alcohol smugglers of the 1920s.
Source: *Kontrabanda i bor'ba s nej : po materialam Glav. tamozh. upr.* [Smuggling and the fight against it: based on the materials of the Main Customs administration] / pod obshch. red. i so vstup. st. A. Potyeva. M. : RIO NKVT, 1925. P. 163

Як сведчаць дакументы, напачатку 1920-х гг. мінскія мытнікі канфіскоўвалі тавары галоўным чынам пры незаконным увозе: галантарэю, скуру, мануфактуру, цукар, каштоўнасці, спірт, фарбу, какаін, іголки швейныя, аптэчныя і канцылярскія прылады. Пры перамяшчэнні кантрабанды зламыснікі звярталіся да самых розных хітрыкаў. Напрыклад, былі зафіксаваны: правоз кантрабанды паміж двух дошак, якія служылі насцілкай саней; правоз кантрабанды пад падлогай у купэ міжнароднага вагона; пранос валюты і каштоўнасцяў, зашытымі ў паліто, у панчохах, фартуху; пранос залатых манет, прышытых у выглядзе гузікаў, залатых манет у каўбасе і мыле; правоз грабеньчыкаў у клубках ільняной пражы, перламутравых гузікаў, запечаных у булцы і хлебе, кантрабанды ў кошыку з падвойным дном, даверху напоўненым яйкамі; правоз каштоўнасцяў у заварніку з падвойным дном для кавы, напоўненым сметанковым маслам; правоз у бідонах з падвойнымі сценамі, усярэдзіну якіх налівалася малако [8, арк. 61–62].

У 1923 г. у БССР назіраўся стабільны рост затрыманняў кантрабанды, лідарам часта была менавіта Мінская мытня. Яна супернічала па паказчыках з Бігосаўскай і Негарэлаўскай пагранічнымі мытнямі. З 1924 г. узровень затрыманняў кантрабанды панізіўся, што было звя-

зана са змяншэннем яе аб'ёмаў. Як адзначалі эксперты ДМУ НКЗГ, “спажывецка-пабытовая кантрабанда <...> значна скарачаецца, прымаючы агульныя гандлёва-камерцыйныя формы <...> набываючы арганізацыйна-канспіратыўны характар” [9, с. 149].

У гэты перыяд Мінская мытня стала лідэрам у затрыманні кантрабанды і штомесяц прыносіла значны прыбытак, які часам дасягаў больш за 50 % ад агульных затрыманняў усіх разам узятых мытняў БССР. Так, за 1924 г. мінскімі мытнікамі было затрымана 1524 чалавекі, узбуджана 429 адміністрацыйных спраў і 81 судовая справа на суму 2 299 403 руб. У 1925 г. было затрымана 635 чалавек, узбуджана 336 адміністрацыйных спраў і 81 судовая справа на суму 491 863 руб. [4, с. 46].

З мэтай эфектыўнай барацьбы з кантрабандай у снежні 1923 г. пры Мінскай мытні быў створаны спецыяльны “лятучы атрад па барацьбе з кантрабандай” колькасцю да 10 мытных стражнікаў (агентаў па барацьбе з кантрабандай). Начальнікам атрада стаў А. А. Клімкевіч, які пазней быў прызначаны адказным сакратаром акруговай камісіі па барацьбе з кантрабандай [10, арк. 74]. Гэта былі ўзброеныя дасведчаныя мытнікі, якія дзейнічалі ў рамках спецыяльнага мандата. Яны мелі права на арганізацыю засад, маглі праводзіць вобыскі і выемкі ва ўсіх падазроных асоб і грузаў, даглядаць абозы, цягнікі ў 21-вёрстнай пагранічнай паласе, а па-за яе – з міліцыяй.

Так, у інструкцыі для супрацоўнікаў “лятучых атрадаў” згадвалася:

“1. У мэтах больш паспяховай барацьбы з кантрабандай пры мытным нагляду і буйных мытных пунктах арганізуюцца асаблівыя Лятучыя атрады ...

2. Лятучы атрад складаецца з 5–10 супрацоўнікаў.

3. Начальнік Лятучага атрада <...> дзейнічае самастойна...

4. Пагранічны раён, у якім дзейнічае Лятучы атрад, вызначаецца ў межах не менш 21 і не больш за 50 вёрст ад рысы граніцы.

5. Супрацоўнікі Лятучага атрада павінны быць узброеныя, але да зброі звяртацца з магчымай абачлівасцю <...>” [11, с. 100].

У інструкцыі таксама падкрэслівалася, што “лятучы атрад” мусіць пільна назіраць не толькі за ўвозам з-за мяжы тавараў, але і за нявывазам за мяжу. З гэтай мэтай мытныя супрацоўнікі “размяшчаюцца ззаду пагранічнай

лініі ў сакрэтных месцах <...> маюць правы аглядаць абозы, так роўным чынам і цягнікі ў межах сямівёрстнай паласы, а па-за яе – пры ўдзеле міліцыі <...> усе затрыманыя лятучым атрадам кантрабандных тавараў дастаўляюцца імі ў бліжэйшую мытную ўстанову” [11, с. 100]. Затрымліваць кантрабанду мытнікам дазвалялася нават на вуліцах гарадоў, “калі маюцца дастатковыя падставы меркаваць, што тавары непасрэдна перавоззяцца ад мяжы” [11, с. 100].

Начальнік атрада пасля атрымання звестак аб правозе кантрабанды ў тым ці іншым месцы, а часам і па ўласнай ініцыятыве, фарміраваў спецыяльныя патрулі для затрымання нелегальных тавараў (мал. 3).

Мал. 3. Супрацоўнік Мінскай мытні дэманструе затрыманую кантрабанду. 1925 г.
Крыніца: *Контрабанда і барацьба з ёй : по материалам Глав. тамож. упр. / под общ. ред. А. Потяева. М. : РИО НКВТ, 1925. С. 164*

Fig. 3. A customs officer of the Minsk customs demonstrates the detained contraband. 1925.

Source: *Kontrabanda i bor'ba s nej : po materialam Glav. tamozh. upr.* [Smuggling and the fight against it: based on the materials of the Main Customs administration] / pod obshch. red. i so vstup. st. A. Potyayeva. M. : RIO NKVT, 1925. P. 164

Так, патрулі правяралі багаж і рэчы пасажыраў, якія ад'язджалі з Мінска, а таксама з іншых гарадоў – Барысава, Оршы, Смаленска і Віцебска. Сярод рэкамендаванага метада па супрацьдзеянні кантрабандзе была работа з сэксотамі (сакрэтнымі супрацоўнікамі).

Таксама практыкаваліся засады. Часта акцыі атрада праводзіліся ва ўзаемадзеянні з супрацоўнікамі Дзяржаўнага палітычнага ўпраўлення, пагранічнікамі і крымінальным вышукам міліцыі. Архівы захавалі нам імёны некаторых агентаў па барацьбе з кантрабандай Мінскай мытні. Сярод лепшых былі: В. М. Ківовіч, Я. Ш. Галубоўскі і А. П. Кудрашоў [2, арк. 171].

Напрыклад, адной з буйных сумесных аперацый агентаў па барацьбе з кантрабандай Мінскай мытні і супрацоўнікаў міліцыі г. Мінска стала ліквідацыя ў 1923 г. злачыннай групы, якая займалася падробкаю таварных клеймаў, што дазваляла ўхіляцца ад выплаты плацяжоў дзяржаве.

Атрымаўшы ў лютым 1923 г. інфармацыю аб існаванні ў горадзе злачыннай групы па кляйменню паддробленымі мытнымі пломбаў кантрабандных тавараў, супрацоўнікі мытні, зрабіўшы папярэдне сакрэтную разведку, раскрылі два кляймільных таемных аддзяленняў. Першае было выяўлена ў ноч з 26 на 27 лютага на вул. Нова-Чырвонай у складзе пяці чалавек (з пломбаў і прыстасаваннямі для іх вырабу, перапіскай). Другое – у ноч з 11 на 12 сакавіка на плошчы Свабоды ў складзе шасці чалавек (у момант работы з кантрабанднымі таварамі). У памяшканні была знойдзена кляймільная машынка, якая ўяўляла сабой шчыпцы, да якіх прымацавана было металічнае таўро. У яго з аднаго боку меўся надпіс “Мінская мытня” і выява Дзяржаўнага герба, а з другога боку напісаны год “1923” і літара “К”. Акрамя таго, былі выяўлены пломбы, кулі і іншае прыстасаванне для кляймення тавараў. Як стала вядома пазней, злачынцамі было затаўравана кантрабандных тавараў на суму каля 100 млрд руб. Потым гэты тавар вывозіўся ў Маскву і іншыя гарады СССР для збыту. Згодна прысуду, да трох абвінавачаных была прыменена вышэйшая мера пакарання – расстрэл. Але пасля для аднаго з іх ён быў заменены на пазбаўленне волі тэрмінам на 8 гадоў, а астатнія былі прысуджаны да пазбаўлення волі тэрмінамі ад 3 да 6 гадоў з пазбаўленнем усіх правоў грамадзяніна на 3 гады [12, арк. 221].

Сустракаліся і ў пэўным сэнсе камічныя выпадкі. Так, у Мінску супрацоўнікі атрада затрымалі 18-гадовага кантрабандыста. Юнака прымусілі распрануцца. Аказалася, што ён увесь быў абвешаны пустышкамі для немаўлят. Гэтыя дзіцячыя прылады давалі прыбытак у 500 %. Мясцовая прамысловасць яшчэ не на-

вучылася вырабляць лёгкую гуму, таму рэчы з яе карысталіся вялікім попытам [3, с. 197].

Супрацоўнікі атрада неаднаразова дэманстравалі высокія прафесійныя поспехі. Так, адным з самых вядомых было затрыманне на мінскім чыгуначным вакзале ў 1925 г. падазронага мужчыны з двума вялікімі кошыкамі цыбулі. Пасля стараннага дадгляду высветлілася, што кошыкаў, устаўленых адзін у адзін, было чатыры, і яны былі злучаны суровымі ніткамі (мал. 4). Унутраныя кошыкі былі абматаны 48 каштоўнымі скуркамі марскога коціка, а на дне ляжалі 69 срэбных царскіх рублёў [9, с. 165].

Мал. 4. Супрацоўнік Мінскай мытні дэманструе затрыманую кантрабанду, схаваную ў кошыку з цыбуляй. 1925 г.

Крыніца: *Контрабанда и борьба с ней : по материалам Глав. тамож. упр. / под общ. ред. А. Потяева. М. : РИО НКВТ, 1925. С. 165*

Fig. 4. A customs officer of the Minsk customs demonstrates the detained contraband hidden in a basket with onions. 1925.

Source: *Kontrabanda i bor'ba s nej: po materialam Glav. tamozh. upr.* [Smuggling and the fight against it: based on the materials of the Main Customs administration] / pod obshch. red. i so vstup. st. A. Potyeva. M. : RIO NKVT, 1925. P. 165

У практыцы атрада былі і выпадкі ўзброенага супраціўлення кантрабандыстаў, асабліва калі апошнія правозілі буйныя партыі тавараў, абстрэлы супрацоўнікаў і нападзенні

на іх. Па гэтай прычыне супрацоўнікі мытні пры выкананні сваіх службовых абавязкаў на граніцы абавязкова былі ўзброены як мінімум рэвальверамі. Але, як адзначалася ў справаздачах, на практыцы “сродкі для барацьбы нязначныя – адзін конь і 6 наганаў без патронаў, атрыманне якіх спалучана са значнымі цяжкасцямі і амаль немагчыма” [13, арк. 71].

Супраціўленне злачынцаў было розным. Так, 16 сакавіка 1923 г. у гадзіну дня ў пакгаузе Мінскай мытні ў пакоі для прыёму кантрабандных тавараў узнік пажар. Нягледзячы на прынятыя меры, ён хутка распаўсюдзіўся на ўвесь пакгауз. Тры супрацоўнікі не паспелі выбегчы і загінулі, другія тры выратаваліся, але атрымалі моцныя апёкі. У самым пачатку пажару адбыўся выбух, прычыны якога, як і самога пажару, так і не былі высветлены. У падпале ўлады абвінавацілі кантрабандыстаў [12, арк. 61].

У другім выпадку 21 лістапада 1923 г. на адной з мінскіх вуліц пры затрыманні кантрабанды спіртных напояў быў збіты старшы кантралёр Вальдэн [14, арк. 376].

З 10 снежня 1925 г., як адзначалася вышэй, савецкая мытная служба была пазбаўлена функцыі барацьбы з кантрабандай. “Лятучыя атрады” былі ліквідаваны, павадыры сабак і сакрэтныя супрацоўнікі мытні перададзены пагранічнікам, а ўся аператыўная работа даручана чэкістам. У выніку быў практычна цалкам ліквідаваны праваахоўны патэнцыял мытнага ведамства СССР і Мінскай мытні, у прыватнасці. Але і пасля гэтага сталічная мытня давала ў бюджэт найбольшую суму ад рэалізацыі менавіта канфіскаваных кантрабандных тавараў сярод шасці мытных устаноў БССР. Так, за перыяд з кастрычніка 1926 г. па жнівень 1927 г. ад іх рэалізацыі яна атрымала 160 854 руб., у той час як знакамітая “заходняя брама СССР” – пагранічная Негарэлаўская мытня – толькі 36 322 руб. За 1927 г. мінскія мытнікі ажыццявілі 262 затрыманні на суму 74 657 руб. і абышлі калег з Негарэлага, якія за аналагічны перыяд правялі 252 затрыманні на суму 33 612 руб. [1, с. 189].

■ **Заклучэнне**

Такім чынам, Мінская мытня ў даваенны перыяд стала найбуйнейшай і адной з самых

эфектыўных мытных устаноў БССР у сферы барацьбы з кантрабандай. З удзелам мінскіх

мытнікаў у сярэдзіне 1920-х гг. была пераадо-
лена гігантская хваля кантрабанды, якая ішла
праз горад углыб Савецкага Саюза. Вялікую
ролю ў гэтым адыгралі яе розныя падраз-
дзяленні, асабліва супрацоўнікі спецыяльна
створанага для гэтай мэты “лятучага атрада”.
Аднак пазбаўленне ў 1925 г. савецкіх мытняў

функцыі барацьбы з кантрабандай рэзка змен-
шыла яе праваахоўны патэнцыял. Ліквідацыя
ў 1928 г. Мінскай мытні ў рэчышчы палітыкі
скарачэння мытных органаў СССР, якую пра-
водзілі ўлады, не дазволіла ёй замацаваць у
будучым сваю лідыруючую ролю ў супраць-
дзеянні кантрабандзе на тэрыторыі Беларусі.

Спіс бібліяграфічных спасылак

1. Саяпин, В. Ю. *Таможенная служба* : в 2 кн. – Кн. 2. Борьба с контрабандой / В. Ю. Саяпин. – Гродно : Гродн. тип., 2005. – 616 с.
2. *Нарыс гісторыі беларускай дзяржаўнасці: XX стагоддзе* / М. П. Касцюк [і інш.] ; рэдкал.: А. А. Каваленя [і інш.] ; Нац. Акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск : Беларус. навука, 2008. – 615 с.
3. Нашчынец, К. Сацыяльны партрэт гандляра-кантрабандыста на беларуска-польскай мяжы ў 1920–1930-х гадах / К. Нашчынец // *Гісторыя гандлю ў Беларусі (ад старажытнага часу да канца XX ст.): праблемы вывучэння і перспектывы даследавання : матэрыялы I Міжнарод. навук.-практ. канф., Мінск, 14–16 ліст. 2013 г.* – Мінск : Тэхналогія, 2014. – С. 195–204.
4. Острога, В. А. *История Минской региональной таможни* / В. А. Острога, С. В. Иванов. – Минск : РИВШ, 2022. – 172 с.
5. *Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь* (далей – НАРБ). – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 143 : Сведения о штатах таможенных учреждений Западного таможенного округа, переписка с Главным таможенным управлением и таможнями об изменении штатов, передислокации таможенных постов. 09.01.1925–23.01.1926. – 188 л.
6. НАРБ. – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 142 : Протоколы совещаний при Белорусском отделении Главного таможенного управления. 23.01.1925–10.12.1925. – 7 л.
7. Крапивин, С. *Конфисковать телегу с двойным дном* [Электронны рэсурс] / С. Крапивин // Белгазета. – 5 нояб. 2019 г. – № 42 (1216). – Рэжым доступу: <http://www.belgazeta.by/ru/1218/society/39836>. – Дата доступу: 09.09.2022.
8. НАРБ. – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 96 : Отчеты Управления Западного таможенного округа о работе за 1-е и 2-е полугодия 1924 г. и отчеты таможен о работе за январь – декабрь 1924 г. – 130 л.
9. *Контрабанда и борьба с ней : по материалам Глав. тамож. упр.* / под общ. ред. и с вступ. ст. А. Потяева. – М. : РИО НКВТ, 1925. – 186 с.
10. НАРБ. – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 141 : Приказы Белорусского отделения Главного таможенного управления. 22.06.1925–01.12.1925. – 88 л.
11. Острога, В. А. *История таможенного дела и таможенной политики Беларуси* : учеб. пособие / В. А. Острога. – Минск : БГУ, 2019. – 243 с.
12. НАРБ. – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 62 : Приказы управления Западного таможенного округа. 02.01.1923–28.12.1923. – 325 л.
13. НАРБ. – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 46 : Циркуляры и инструкции Главного таможенного управления, переписка с ним и таможнями о порядке провоза товаров через границу, выдаче премии за задержание контрабанды, продаже конфискованных товаров. 09.12.1922–08.01.1924. – 152 л.
14. НАРБ. – Ф. 129. – Воп. 2. – Спр. 242 : Постановления СНК РСФСР, приказы и циркуляры НКВТ РСФСР и Управления Западного таможенного округа. 30.01.1922–30.12.1922. – 390 л.

References

1. Sayapin V. Yu. *Tamozhennaya sluzhba* [Customs Service] : in 2 books. Book 2 : Bor'ba s kontrabandoj [Combating smuggling]. Grodno : Grodn. tip., 2005. 616 p. Russian.
2. *Narys historyi belaruskaj dzyarzhajnasci: XX stagoddze* [An outline of the history of Belarusian statehood: the 20th century] / M. P. Kascyuk [i insh.] ; A. A. Kavalenya [i insh.]. Minsk : Belarus. navuka, 2008. 615 p. Belarusian.

3. Nashchynech K. Sacyyal'ny partret gandlyara-kantrabandysta na belaruska-pol'skaj myazhy u 1920–1930-h gadah [Social portrait of a trader-smuggler on the Belarusian-Polish border in the 1920s–1930s] // *Gistoryya gandlyu u Belarusi (ad starazhytnaga chasu da kanca XX st.): prablemy vyvuchennya i perspektyvy dasledavannya : mataryyaly I Mizhnar. navuk.-prakt. kanf., Minsk, 14–16 list. 2013 g.* Minsk : Tekhnalogiya, 2014. 295 p. Belarusian.
4. Ostroga V. A., Ivanov S. V. *Istoriya Minskoj regional'noj tamozhni* [History of the Minsk Regional Customs]. Minsk : NIHE, 2022. 172 p. Russian.
5. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 143 : Svedeniya o shtatah tamozhennyh uchrezhdenij Zapadnogo tamozhennogo okruga, perepiska s Glavnym tamozhennym upravleniem i tamozhnyami obizmenenii shtatov, peredislokacii tamozhennyh postov [Information about the states of the customs offices of the Western Customs District, correspondence with the Main Customs Administration and Customs offices on the change of states, relocation of customs posts]. 09.01.1925–23.01.1926. 188 p. Russian.
6. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 142 : Protokoly soveshchanij pri Belorusskom otdelenii Glavnogo tamozhennogo upravleniya [Protocols of meetings at the Belarusian Branch of the Main Customs Administration]. 23.01.1925–10.12.1925. 7 p. Russian.
7. Krapivin S. *Konfiskovat' telegu s dvojnym dnom* [Confiscate a double-bottomed cart] [Elektronny resurs] // *Belgazeta*. 5 noyab. 2019 g. № 42 (1216). URL: <http://www.belgazeta.by/ru/1218/society/39836> (дата обращения: 09.09.2022). Russian.
8. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 96 : Otchety Upravleniya Zapadnogo tamozhennogo okruga o rabote za 1-e i 2-e polugodiya 1924 g. i otchety tamozhen o rabote za yanvar' – dekabr' 1924 g. [Reports of the Western Customs District Administration on work for the 1st and 2nd half of 1924 and customs reports on work for January – December 1924]. 130 p. Russian.
9. *Kontrabanda i bor'ba s nej : po materialam Glav. tamozh. upr.* [Smuggling and the fight against it: based on the materials of the Main Customs administration] / pod obshch. red. i s vstup. st. A. Potyaeva. M. : RIO NKVT, 1925. 186 p. Russian.
10. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 141 : Prikazy Belorusskogo otdeleniya Glavnogo tamozhennogo upravleniya [Orders of the Belarusian branch of the Main Customs administration]. 22.06.1925–31.12.1925. 88 s. Russian.
11. Ostroga V. A. *Istoriya tamozhennogo dela i tamozhennoj politiki Belarusi* : ucheb. posobie [History of customs affairs and customs policy of Belarus]. Minsk : BSU, 2019. 243 p. Russian.
12. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 62 : Prikazy upravleniya Zapadnogo tamozhennogo okruga [Orders of the Western Customs District Administration]. 02.01.1923–28.12.1923. 325 p. Russian.
13. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 46 : Cirkulyary i instrukcii Glavnogo tamozhennogo upravleniya, perepiska s nim i tamozhnyami o poryadke provoza tovarov cherez granicu, vydache premii za zaderzhanie kontrabandy, prodazhe konfiskovannyh tovarov [Circulars and instructions of the Main Customs Administration, correspondence with it and customs on the procedure for transporting goods across the border, issuing bonuses for detaining contraband, selling confiscated goods]. 09.12.1922–08.01.1924. 152 p. Russian.
14. *Nacyyanal'ny arhiu Respubliki Belarus'* [The National Archive of the Republic of Belarus]. F. 129. Vop. 2. Spr. 242 : Postanovleniya SNK RSFSR, prikazy i cirkulyary NKVT RSFSR i Upravleniya Zapadnogo tamozhennogo okruga [Resolutions of the SNK of the RSFSR, orders and circulars of the NKVT of the RSFSR and the Administration of the Zapadny Customs District]. 30.01.1922–30.12.1922. 390 p. Russian.

Статья поступила в редколлегию 10.10.2022

Received by editorial board 10.10.2022